

Bojana Škafar-Rogelj
Dr. Janez Bleiweis in njegov čas

Razstava Gorenjskega muzeja v Kranju, pritlični prostori in klet
Mestne hiše, Mestni trg 4, 17.4.1996 - 31.12.1996.

Zgodovinar Jože Dežman, višji kustos Gorenjskega muzeja, je v kratkem zapisu¹ razstavo o dr. Janezu Bleiweisu označil za najbolj celovit muzejski projekt Gorenjskega muzeja doslej. Muzejski svetovalki Beba Jenčič in Majda Žontar sta ga ubesedili in opredmetili s sodelovanjem veterinarjev, zgodovinarjev, slavistov in medicincev. Za oblikovanje razstave in zbornika je skupaj s Klemnom Rodmanom poskrbel arhitekt Marko Smrekar, za zvočno kuliso pa Boštjan Perovšek in recitator Matjaž Višnar. Končna podoba projekta je vključevala:

- **razstavo** v petih prostorih pritličja in kleti kranjske Mestne hiše;
- 107 strani obsegajoči **zbornik** z razpravami devetih piscev, ki so osvetlili različna področja Bleiweisovega zares mnogostranskega udejstvovanja. Besedila spremljajo fotografije manjšega dela dokumentov in predmetov z razstave, zato pravzaprav ne moremo govoriti o katalogu, kot sta ga označili avtorici projekta.
- **Oglasnik** Gorenjskega muzeja Kranj, št.3, ki prinaša na štirih straneh kratek povzetek vsebinskih sklopov razstave in ima funkcijo vodiča po razstavi;
- **multimedijo**;
- **razglednice** in veduta Kranja kot spominki z razstave;
- **leseni sestavljanke** za otroke;
- **sezname** predmetov, ki si jih obiskovalec vzame iz plastičnih predalov, nameščenih ob posameznih razstavnih enotah.

In zdaj k sami razstavi. Njeni avtorici in urednici zbornika sta uvodoma poudarili, da je pobuda za razstavo prišla s strani Slovenske veterinarske zveze. Njeni predstavniki so želeli poudariti zlasti Bleiweisove zasluge za razvoj veterine na Slovenskem, kar naj bi

¹ Jože Dežman, Dr. Janez Bleiweis odsotni oče. Delo, 8.9.1996, s. 36.

se opredmetilo v obliki stalne razstave v Gorenjskem muzeju. Zaradi prostorske stiske to sedaj ni možno, zato so se odločili za občasno razstavo, s katero bodo gostovali še v nekaterih slovenskih muzejih. Morda bo sčasoma prerasla v stalno spominsko zbirko, locirano v Bleiweisovem rojstnem Kranju.

Ob tem se je zdelo smiselno preseči vsebinski okvir projekta in »očeta naroda« umestiti v čas, ga označiti v biografskem pogledu in ga predstaviti kot človeka, ki je bistveno pripomogel k uvajanju novosti v kmetijstvu, veterini in medicini 19. stoletja na Slovenskem. Hkrati je aktivno sodeloval v tedanjem političnem in kulturnem življenju.

Za muzealizacijo tako zastavljenega vsebinskega loka razstave so avtorji zbrali zavidanja vredno število predmetov in zlasti pisanih virov (pisma, diplome, časopisni izrezki, knjige) in slikovnih virov (portreti, fotografije). Pri zbiranju Bleiweisovega »sveta predmetov in dokumentov« so jim pomagali v številnih arhivih, knjižnicah, muzejih in posamezniki. Glede na izbrano vsebino so predvideli izrabo razstavnih prostorov:

Stene **vhodne veže** Mestne hiše so obložili s preprostimi panoji z dokumenti, ki pričajo o Bleiweisovem poreklu (roj. 19.11.1808), družini, študiju na Dunaju (doktor medicine 1832, magister humanega porodništva 1833 in magister veterine 1837) in politični orientaciji ter aktivnostih (npr. Bleiweis na avdienci pri nadvojvodi Janezu leta 1848 v Gradcu; zemljevid Zedinjene Slovenije Petra Kozlerja; izvolitev za deželnega poslanca v Kranjski deželni zbor leta 1861; organiziranje taborskega gibanja; sodelovanje v krogu staroslovencev in aktivna udeležba v čitalniškem gibanju). Razstavljeni dokumenti kot muzealije izpostavljajo Bleiweisovo politično orientacijo. Dejansko pa so le oporne točke. Če pa želimo o temah iz vhodne veže izvedeti več in »začutiti« dogajanja v času, se moramo nujno zateči k branju prvih treh prispevkov v zborniku. Oskar Böhm podaja Bleiweisov življenjepis, Vasilij Melik ga označuje kot politika, Petra Vodopivca so zanimali njegovi nazori in »duševni profil«. Tu spoznavamo Bleiweisa kot političnega realista v nasprotju z nekaterimi mnenji iz preteklosti, ki so ga označevala kot izrazito konzervativno orientiranega politika. Vodopivec meni (str.25), da je treba njegov program razbirati v luči razsvetljsko-reformnega in fiziokratskega gibanja predmarčne dobe, v avstrijskih in nemških katoliško-konzervativnih družbenih predstavah tedanjega časa ter zlasti v realni presoji slovenskih kulturnih, družbenih in gospodarskih razmer, iz česar so izhajale Bleiweisove praktično modernizacijske pobude.

Petinštirideset muzealij iz vhodne veže povprečnemu poznavalcu slovenske zgodovine ponuja priklic iz spomina o dogajanjih na Slovenskem v 19. stoletju, pa seveda generalije o nosilni osebnosti razstave. Za kaj več pa je treba brati zbornik.

Multimedija v prostoru med vhodno vežo in stebriščno dvorano obeta oživitve in dopolnitev vsebine. Vendar pa gre tu le za zbir nekaterih na razstavi že ali šele videlih dokumentov, kot simpatična zanimivost nam je ponujena aplikacija Bleiweisovega astrograma. Žal pa ostaja multimedija na tej razstavi neizkoriščen medij.

Cilj postavitve predmetov in publikacij v vitrinah **stebriščne dvorane** je osvetlitev dr. Janeza Bleiweisa kot veterinarja in zdravnika. Iz zbornika razberemo (prispevki Oskarja Böhma in Zvonke Z. Slavec) razmere na področju veterine in medicine v 19. stoletju na Slovenskem. Pisca nas seznanjata s številnimi Bleiweisovimi funkcijami na teh področjih: predavatelj na Mediko-kirurškem zavodu v Ljubljani (1841-1850), tajnik Kmetijske družbe za Kranjsko (1842-1881) in 38 let urednik družbinega periodičnega časopi-

sa Kmetijske in rokodelske novice, ki so prinašale številne veterinarske in poljudne zdravniške članke, učitelj na triletni kmetijski šoli v Ljubljani (1849-1863), ravnatelj in učitelj Živinozdravilske in podkovske šole v Ljubljani (1840-1881) ter ravnatelj porodnišnice v Ljubljani (1861-1863).

Kar navduši in pritegne obiskovalca, so gotovo predmeti, ki so jih uporabljali pri zdravljenju in za operacije ljudi in živali v 19. stoletju (npr. flebetom za puščanje krvi pri velikih živalih, razni pripomočki za kirurške posege in cepilni kovček, ki je služil veterinarju na terenu). Znanje o boleznih in njihovem zdravljenju, tako pri ljudeh kot živalih, je dr. Janez Bleiweis podajal v številnih publikacijah, ki so razstavljene v vitrini. Diplome in fotografije nam pričajo o njegovih prizadevanjih za vzpostavitev in delovanje strokovnih služb in ustanov, kjer se je gojilo in posredovalo znanje, kar je pripomoglo k dvigu strokovne ravni in napredka v zdravstvu (npr. Mediko-kirurški zavod) in živinoreji (šola za živinozdravstvo in podkovstvo, živalska bolnišnica in učna podkovnica).

Galerija II je namenjena prikazu kmetijstva in živinoreje v Bleiweisovem času. Iz zgodovine agrarnih panog vemo, da je bilo gospodarsko dogajanje v 19. stoletju zaznamovano s fiziokratizmom in z njim povezano agrarnotehnično revolucijo. Že od 60-ih let 18. stoletja so nastajale kmetijske družbe, ki so precej prispevale k napredku kmetijstva - pospeševale so kmetijske kulture, npr. lan in konoplja, širile so znanje o uporabi krmnih rastlin, kmete so oskrbovale s semeni. Zlasti so si prizadevale za odpravo pašne živinoreje, za delitev srenjskih zemljišč, za odpravo prahe ter za boljše gnojenje polja. Pospeševale so sadjarstvo in čebelarstvo. V 19. stoletju se je ta dejavnost še stopnjevala, o čemer pričajo številne razstavljene publikacije od najbolj znanih Kmetijskih in rokodelskih novic do strokovnih priročnikov Janeza Bleiweisa, Antona Janše, Franca Pirca, Matije Vrtovca in drugih. V vitrinah so na ogled predmeti, npr. za čebelarjenje, ki ilustrirajo nekaj zgoraj omenjenih gospodarskih dejavnosti.

Dopolnilo k vhodni veži je **Galerija I**, ki je spremenjena v ambient iz srede 19. stoletja. Delno ga sestavljajo predmeti, ki so bili Bleiweisova osebna last (npr. srebrn tintnik, pisalna miza), deloma pa so v funkciji ponazoritve meščanske notranje opreme tega časa. Sicer pa je moto te galerije 70-letnica Janeza Bleiweisa, ob kateri so mu voščila poslale številne organizacije, katerih član je bil; sam jubilej pa je obeležila velika manifestacija za Zedinjeno Slovenijo.

Kletni prostor je napolnilo dvajset kmetijskih strojev in orodij, ki so jih uvajali in uporabljali v drugi polovici 19. stoletja.

In končne misli ob razstavi? Avtoricama je treba priznati, da sta uspeli zbrati zares bogato dokumentacijo o dr. Janezu Bleiweisu. Skupaj z oblikovalcem so ustvarili za oko prijetno postavitev. Vendar pa nas razstava pušča nekako nepotešene. Kot že omenjeno, je tu zbornik, ki nam razširja védenje o tem pomembnem Slovencu 19. stoletja. Muzejska razstava pa ostaja neizkoriščen medij. Zbrano in razpostavljeno gradivo nam skuša osvetliti čas s pomočjo predstavitve nekaterih najbolj pomembnih dejavnosti za gospodarski in splošni napredek Slovencev v 19. stoletju, na katere je tvorno vplival prav Bleiweis. Z vidika etnologije in sodobne muzeologije, ki ju zanima jo predmeti v njihovi funkciji, nam ostaja neznana uporaba veterinarskih in medicinskih naprav, za marsikaterega obiskovalca pa tudi delovanje kmetijskih strojev, razstav-

ljenih v kleti. V tej točki bi bila izraba multimedije še kako dobrodošla in povednost razstave znatno razširjena. Pogrešamo pa tudi informacije o odmevnosti novotarij pri prebivalstvu, za katerega napredek si je Bleiweis prizadeval. Pri obhodu razstavnih prostorov imamo občutek, da je struktura razstave nekoliko nejasna: galerija I je po vsebini privesek vhodni dvorani, klet pa nejasno definiran privesek galerije II.

Če se tu povrnemo k uvodni navedbi Jožeta Dežmana o razstavi kot najbolj celovitem muzejskem projektu Gorenjskega muzeja, nas to nekoliko preseneča. Lanskoletna razstava Spomeniki kmečkega stavbarstva (avtorji Anka Novak, mag. Tatjana Dolžan, dr. Cene Avguštin) je bila namreč bistveno povednejša in celovitejša, jasno strukturirana, nadgrajena s smiselno izrabo videodokumentacije (avtorici mag. Tatjana Dolžan in Nadja Valentinčič) in pospremljana z raznovrstno pedagoško dejavnostjo. Razstava o dr. Janezu Bleiweisu pa ostaja na nivoju spominske sobe, obogatena z dopolnilnim spremnim pisnim gradivom.